

Rozhovor s Karlem Prachem nejen o botanice k jeho sedmdesátinám

Následující rozhovor vznikl na podnět redakce *Živý* na podzim 2023 u příležitosti tátových 70. narozenin jako rozhovor otce a syna a botanika s botanikem. Na výsledku se podíleli i další botanici a členové rodiny jako autoři fotografií – Jindřich a Eva.

Prof. RNDr. Karel Prach, CSc., působí od r. 1983 na třeboňském pracovišti Botanického ústavu Akademie věd a od r. 1991 pracuje i na katedře botaniky Přírodovědecké fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, v letech 1999–2006 byl jejím vedoucím. Vedle studia sukcese se zabýval i dynamikou a ekologickými funkcemi říčních niv a ekologií invazních rostlin. Od 90. let se vymezoval nový obor ekologie obnovy a K. Prach se stal jeho prvním představitel a propagátorem na našem území. Kromě výuky se angažuje v profesních spolicích, je předsedou České botanické společnosti, spoluzakládal a řadu let byl členem výboru evropské sekce celosvětově působící Society for Ecological Restoration (Společnosti pro ekologickou obnovu) a členem International Association for Vegetation Science (Mezinárodní společnosti pro výzkum vegetace). Napsal na 400 vědeckých a odborných publikací a editoval nebo spolueditoval řadu knih a sborníků vydaných v zahraničí.

Co tě přivedlo k zájmu o biologii a k jejímu studiu? Nad jakými alternativami jsi uvažoval?

Mě nějak zajímaly kytky od malička. Určitě k tomu přispělo to, že můj táta, fytopatolog, měl doma různé obrázkové knížky a jedna s ilustracemi od Karla Svolinského se mi moc líbila. Táta měl fenologickou stanicí, takže jsme chodili celoročně pozorovat změny v přírodě, což mě jistě také ovlivnilo. Když jsem v sedmé třídě vyhrál okresní biologickou olympiádu, tak jsem si řekl, že půjdu studovat botaniku na pražskou přírodovědu. To mi pak už vydrželo s asi půlroční výjimkou po prvním účasti na floristickém kurzu, který každoročně pořádá Česká botanická společnost. V té době byl kurz zaměřen čistě taxonomicky, ekologie v tom ještě tehdy nebyla. Koukalo se pořád, jestli jsou chlupy nahoru, nebo dolů, večer se zakládaly nebo překládaly herbářové sběry a mladší kolegové (já tam byl ale nejmladší) ani nešli do hospody. Tak jsem si říkal, že bych mohl dělat něco praktičtějšího a asi toho půl roku jsem uvažoval právě o fytopatologii. Nakonec jsem ale podal přihlášku na Přírodovědeckou fakultu, vůbec nelituji, a od té doby se navíc floristických kurzů pravidelně účastním.

A pokud bys musel změnit zaměření právě teď, nad čím bys přemýšlel?

Těd si to ve svém věku nedovedu představit. Jednoduše bych šel do plného důchodu. Když ale na jaře 1989 hrozilo, že budu vyhozen z Botanického ústavu tehdejší Československé akademie věd, protože jsem podepsal petici za propuštění Václava Havla z vězení, tak jsem chtěl jít dělat výčepního. To je profese, ve které můžeš bezpro-

středně konkrétním lidem udělat radost, když před ně postavíš půllitr dobrého piva. Naštěstí k tomu nakonec nedošlo. Vybavuji si, jak mi to tehdy sděloval Jan Jeník s tím, že pokud se to nějak neuhraje, půjdu na půl roku dělat něco jiného a pak, až to praskne, mě hned vezmou zpět. To bylo úžasné prorocké. Když už do jakéhokoli oboru člověk něco investuje (a potažmo společnost do něj), tak by za běžných okolností asi neměl zaměření měnit, pokud si vybral správně. A pokud si správně nevybral, měl by to co nejdříve poznat a hned změnit.

Jaké téma měla tvá diplomka, kdo ji vedl a jak jsi k tématu vlastně přišel?

Při nástupu na Přírodovědeckou fakultu jsem chtěl dělat šíření kytek podél železnice (feroviatickou migraci). Když jsem ale ve třetím ročníku přišel na geobotanické oddělení katedry botaniky, rozjízďel tam Marcel (Marek) Rejmánek rozsáhlý projekt na výzkum sukcese na opuštěných polích v Českém krasu. To se mi hned zalíbilo a vybral jsem si sukcesi dřevin do opuštěných polí. Téma sukcese se pak stalo mým hlavním výzkumným tématem.

Po studiích jsi zůstal na pražské geobotanice – jaká tam v 70. letech panovala atmosféra a kdo byly hlavní osobnosti?

Skvělá byla atmosféra na geobotanice, výborné vztahy mezi pedagogy i studenty. Měli jsme společného nepřítel, jímž byl nechvalně proslulý soudruh Radovan Hendrych, posléze vedoucí katedry. Největší osobností v té době na geobotanice byl Marek Rejmánek. Ten ale musel fakultu v r. 1977 opustit právě zásluhou zmíněného Hendrycha. Velmi pozitivní roli na

1 K výzkumným zájmům Karla Pracha patřila i plevelová společenstva – kriticky ohrožený stozrník Inovitý (*Radiola linoides*). Jižní Čechy. Foto S. Lefnaer

2 Karel Prach se syny Martinem a Jindřichem. Foto E. Prachová

3 Zarůstající lom v Českém krasu. Foto J. Prach

geobotanice sehrály i dvě tehdejší asistentky Jiřina Slavíková a Jana Osbornová.

Co vedlo k tvému přesunu z pražské botaniky do Botanického ústavu v Třeboni a jak to probíhalo?

Počátkem 80. let se postupně na pražské přírodovědě zhoršovala atmosféra. Spolu s tím otravnější a nepřijež vedoucího katedry se zvyšovala s nejistotou dalšího prodloužení smlouvy. Přijal jsem nabídku Jana Květa a Jana Jeníka přejít od počátku r. 1983 do třeboňského oddělení Botanického ústavu tehdejší ČSAV. To mělo výbornou pověst odbornou a na tu dobu i velmi liberální atmosféru. Když mi tehdejší vedoucí slíbil, že mě nebudou otravovat komunisti, bylo rozhodnuto. V Třeboni se mi líbilo, ale Praha mi pořád dost chyběla. S pražskou geobotanikou jsem ale dále udržoval kontakty, spoluprádával nebo se zúčastňoval exkurzí, nesměl o tom však vědět vedoucí katedry.

Pokud si vzpomínám, měl jsi v té době nějaký konflikt se Živou.

Ne ani tak se *Živou* jako s jejím tehdejším výkonným redaktorem. Ten dal k mému článku z Podkarpatské Rusi v r. 1987 proti mé vůli poznámku, že článek je věnován výročí bolševického puče v Rusku (tehdy se tomu říkalo Velká říjnová socialistická revoluce). Když jsem pak protestoval, napsal řediteli Botanického ústavu, že Prach nemá rád socialistické zřízení a zvláště Sovětský svaz a aby na mě dohlédl. Tehdejší ředitel, ač komunist, byl slušný člověk, dopis mi ukázal s tím, abych si dával pozor, že lidi jsou různí, a dopis zničil.

Kdo tě nejvíce ovlivnil v dalším směřování jak během studií, tak později jako vědce? Nebo tě napadá i nějaké důležité setkání mimo obor?

Za studií mě nejvíce ovlivnil jednoznačně Marek Rejmánek. Rád bych zmínil i Voje-

na Ložka s jeho celostním pohledem na přírodu včetně její historie. Inspirativní pak byly diskuze v Třeboni, především s Janem Květem a Janem Jeníkem a s tehdy největším znalcem jihočeské přírody Standou Kučerou. Později byla pro mě přínosem spolupráce s předními světovými ekology Richardem Hobbsem a Larsem Walkerem. Mimo obor mě nejvíc ovlivnila moje máma, historička – historii mám jako koníčka, jak víš. Myslím, že jsem tuto dvoukolejnost předal i trochu tobě a Jindřichovi.

Velkou součástí tvé práce a zároveň koníčkem je cestování – máš nejoblíbenější oblast nebo místo, ať už u nás, nebo ve světě? Jak z pohledu odborného, tak i jinak – esteticky, kulturně, historicky...

Já mám moc rád Karpaty. Za bolševika, když se jinak pořádně nemohlo, jezdili jsme na vandry na Slovensko a občas do Rumunska. Celkově mám rád Evropu, cítím se Evropanem. Pestrou krajinu i historii od Špicberků po Gibraltar, od Irska po Ukrajinu (Rusko není Evropa). Obecně mám rád hory všude po světě, kam mi bylo dopřáno se podívat. Z vegetačního hlediska na mě asi nejvíce zapůsobila jihozápadní Austrálie s tamním typem tvrdolisté vegetace. To je úplně jiný svět, čeledi, rody, natož druhy (pokud tam nejsou evropské invazní). Letos bylo pro mě velkým zážitkem vidět na vzdálenosti asi 1 km přechod od stálezeleného temperátního lesa v antarktickou tundru na jihu Ohňové země. Takový gradient není nikde jinde na světě.

Politiku aktivně sleduješ – uvažoval jsi někdy o tom, že by ses politicky angažoval víc než „jen“ jako občan?

V listopadu 1989 jsem v Třeboni spoluzakládal Občanské fórum a byly i návrhy se poté angažovat více. Odmítl jsem ze dvou důvodů: chtěl jsem se pořádně věnovat rodině a vědě. Ale váhal jsem a stále si myslím, že politicky se angažovat je věc důležitá. Jinak myslím, že by obecně lidi měli více politiku důkladně sledovat a kriticky v souvislostech hodnotit, pak by nevolili populistické a extrémistické strany.

Co považuješ za svůj největší úspěch jakožto vědce a pedagoga?

To by měli hodnotit jiní, ale budíž. Pokud jde o vědu, tak zavedení oboru ekologie

obnovy u nás a těší mě (snad to nezní moc vychloubačně), když jsem občas na mezinárodních konferencích představován jako jeden ze zakladatelů evropské ekologie obnovy. Víc než jednotlivých článků, třeba i docela citovaných, si cením následujících tří knih (všechny vyšly v renomovaných zahraničních nakladatelstvích). V r. 1990 byl vydán souhrn výzkumu sukcese na opuštěných polích v Českém krasu, jehož napsání jsem po emigraci Marka Rejmánka s jeho pozhánáním organizoval a na němž se podílela řada kolegů. Podobně jsem zorganizoval napsání knihy shrnující projekt Horní Lužnice (1996), který probíhal ve druhé polovině 80. a počátkem 90. let v Botanickém ústavu v Třeboni. Jako třetí pak nedávnou celosvětovou syntézu o sukcesech (2020), kterou jsme napsali s předním „sukcesologem“ Larsem Walkerem z Nevady. Pokud jde o pedagogické působení, tak mě hlavně těší, že jsem si vychoval velmi dobré nástupce v rámci před více než 20 lety založené pracovní skupiny ekologie obnovy na PřF JU v Českých Budějovicích.

Přijdou mi až neuvěřitelné statistiky tvé účasti na dvou tradičních akcích spojených s dvěma pracovišti, na kterých jsi působil a působíš – pražský Geobotanický slunovrat a budějovický Výstup na Klet. Jak vznikl nápad s výstupem a vynechal jsi ho někdy?

Tradičního Geobotanického slunovratu jsem se zatím zúčastnil pokaždé od r. 1974, s výjimkou dvou covidových let, kdy se nemohl konat. Utekl jsem i z vojny. Výstup na Klet se poprvé konal v r. 1992, rok po založení budějovické fakulty. Tehdy jsme si říkali, že by to chtělo společnou fakultní akci. Navrhl jsem výstup na Klet a od té doby jej vždy 17. listopadu organizuji. Účastní se většinou přes 200 lidí, studentů, bývalých studentů i zaměstnanců a přátel. Letos půjdeme po dvaatřicáté. Chodíme od fakulty na vrchol a pak na vlak dolů, občas jsme šli i zpět až do Budějovic. Jen jednou jsem nevystoupil na vrchol. To jsem si cestou odskočil na protikomunistickou demonstraci do Budějovic a ty jsi mě pak odvezl zpět do hospody, kam právě přicházeli účastníci (většinou ani nezpозorovali, že jsem na čas zmizel). Pevně doufám, že mi účast na obou těchto bohubilých akcích ještě dlouho vydrží.

Na čem momentálně pracuješ? A určitě máš plno plánů – podělíš se o některé?

Zpracováváme s mou skupinou hlavně výsledky projektů z obnovy bělokarpatkých luk a obnovy rašelinišť a pracujeme s databází sukcesních sérií z ČR, kde máme zahrnuto asi 40 dílčích řad a na čtyři tisíce fytoecologických snímků. Databázi rozšiřujeme na Evropu a výhledově bych rád i na celý svět (to už bych ale asi nechal spíše na mladších). Tím se mi postupně plní dávná idea. Tady bych zdůraznil důležitost týmové práce, protože něco takového by člověk sám nemohl zvládnout. A s mými mladšími kolegyněmi a kolegy se mi dobře spolupracuje. Rád bych navštívil některé další vegetačně i jinak zajímavé části světa a mimo jiné nasbíral podklady pro druhé, rozšířené vydání knížky o ekologii hlavních biomů světa (Ekologie a rozšíření biomů na Zemi z r. 2009). Rád bych také pokračoval v propagaci oboru ekologie obnovy, protože si myslím, že to je do budoucna velmi perspektivní a potřebný obor. Potřeba obnovy narušených nebo zcela zničených ekosystémů a celých krajín bude jistě narůstat, a pokud se svět nějak politicky nebo ekonomicky nezhroutí, což doufám, že ne, tak ta obnova postupně proběhne.

Vše nejlepší k narozeninám přeje a na další spolupráci se těší redakce Živý.

